

UNELE REFLECȚII PRIVIND CRIMINALITATEA PENITENCIARĂ ÎN
REPUBLICA MOLDOVA

Faigher Anatolie, *doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*, **Cernomoreț Sergiu**, *doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra de Drept, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, MECC*.

The penitentiary environment is the component part of the social environment and its evolution influences crime as a whole and the social environment. This influence in the current realities of the Republic of Moldova cannot be neglected and is to be subjected to forensic investigation. Penitentiary crime is also of interest in terms of developing social control measures for this type of crime.

Key words: *crime, penitentiary, recidivism, serious crimes, detainee, convict.*

Concluziile și propunerile criminologice pot fi aplicate efectiv în scopurile combaterii criminalității în mediul penitenciar. Specificul criminalității penitenciare confirmă problema necesității combaterii acesteia inclusive și prin mijloace criminologice aparte care, la rândul său, cere o fundamentare teoretică respectivă. Acest lucru este determinat și de faptul că orice aspect practic al combaterii criminalității în locurile de detenție poate avea succes doar în baza asigurării teoretico-științifice.

Investigațiile criminologice privind combaterea criminalității penitenciare atestă raportul dintre acest fenomen și complexul de factori obiectivi și subiectivi, determinați de contradicțiile proprii executării pedepsei cu închisoarea, dependente, la rândul lor, de specificul mediului în care se află deținuții, de existență în acest mediu a proceselor tenebroase și, de asemenea, al lacunelor în procesul de tratament al deținuților. De aceea, combaterea criminalității penitenciare presupune o influență asupra mecanismelor social-psihologice, care determină comportamentul infracțional [5].

I. Ciobanu, prin criminalitate înțelege totalitatea crimelor săvârșite în limitele unei perioade de timp determinate, într-o arie geografică determinate [3, p. 135]. I. Karpeț, definește criminalitatea drept un fenomen caracteristic pentru orice formațiune social-economică, fiind determinat atât de cauze generale, cât și de cauze și condiții concrete istorice, economice, sociale, politice, culturale etc. [15, p. 8].

În același context, relevăm noțiunea criminalității ca un fenomen socio-uman, care cuprinde mai multe elemente principale și interdependente, ce trebuie să se reflecte în sistemul conceptual al științei criminologiei [11, p. 25]. Prin urmare, un segment specific acestui fenomen îl constituie criminalitatea penitenciară, care, în opinia lui G. Șihanțov, aceasta din urmă, reprezintă în sine o diversitate de recidivă penală și, din aceste considerente, este periculoasă după caracter și cruzime [17, p. 136]. M. Bârgău, afirmă că criminalitatea în instituțiile penitenciare reprezintă un compartiment al criminalității, care cuprinde totalitatea infracțiunilor săvârșite de condamnați în timpul executării pedepsei și este marcată de cele mai grave încălcări de drept [1, p. 315].

Din punct de vedere cantitativ, criminalitatea penitenciară reprezintă un ansamblu de infracțiuni comise în instituțiile penitenciare de către persoanele care își execută pedepsele penale și măsurile de siguranță. Ea este o componentă a fenomenului infracțional, care diferă de criminalitatea generală, prin specificul locului de comitere (instituțiile penitenciare) și al subiecților care, în general, se reduce la recidivarea comportamentului infracțional din partea persoanelor față de care a fost deja pronunțată sentința de condamnare.

Problema criminalității penitenciare poate fi abordată atât sub aspect juridic, cât și criminologic. Comiterea unei infracțiuni în penitenciar reflectă orientarea antisocială stabilă a personalității infractorului, respingerea măsurilor sociale și speciale aplicate în scopul prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni. Comportamentul infracțional cuprins în noțiunea juridico-penală a recidivei nu constă doar în săvârșirea unei fapte prejudiciabile prevăzută de legea penală. Aceasta reprezintă o asemenea repetare a infracțiunii, care a fost comisă în pofida măsurilor de prevenire a ei, a faptului că societatea și-a pronunțat deja atitudinea față de fapta săvârșită prin sentința de condamnare, iar față de infractor au fost luate măsuri de siguranță, în vederea înlăturării pericolului săvârșirii de noi infracțiuni.

Referindu-se la definiția criminalității penitenciare, A. Dolgova, spre exemplu, menționează că aceasta reprezintă criminalitatea existentă în instituțiile penitenciare, în locurile de executare a sancțiunilor penale, neelucidând alte aspecte importante ale fenomenului respectiv [16, p. 647].

Subiecți ai criminalității penitenciare pot fi persoanele condamnate, însă după S. Carp și deținuții în privința cărora nu s-a pronunțat sentința de condamnare [2, p. 23].

Din definițiile criminalității penitenciare, rezultă că locul comiterii infracțiunilor săvârșite de condamnați în detenție este în cadrul instituțiilor penitenciare (de ex.: penitenciarele de tip semiînchis; de tip închis; sau pentru femei etc.) [10, p. 150], însă nu este exclus că pot fi săvârșite și în alte locuri publice sau private. De exemplu, de infectarea intenționată a personalului penitenciar cu maladia HIV/SIDA de către deținuții escortați (în automobile destinate pentru escortă, tren, avion sau alte mijloace de transport, instanța de judecată etc.) sau persoana care a evadat poate comite o nouă infracțiune în afara penitenciarului etc.

De exemplu, X.D. a fost recunoscut vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 317 alin. (2) lit. b) CP al RM. În fapt, X.D., fiind o persoană care executa pedeapsa închisorii stabilită prin sentința Judecătorei Sângerei din 02 iunie 2014 (dosar nr. 1-33/2014), la data de 06 iulie 2017, aproximativ la ora 13.50, în timpul escortării sale de către angajații de poliție ai Inspectoratului de Poliție Fălești din Izolatorul de detenție preventivă a Inspectoratului de Poliție Fălești în sala de ședințe de judecată a Judecătorei Bălți, sediul Fălești, de comun acord cu o altă persoană arestată preventiv, intenționat, urmărind scopul sustragerii de la privarea de libertate la care a fost supus, de sine stătător s-a descătușat, după care a evadat, fugind de sub escortă, fiind ulterior ajuns și reținut de către angajații de poliție ai Inspectoratului de Poliție Fălești, în decursul a 5 - 10 minute după evadare, în gospodăria ce aparține lui M. I., amplasată în vecinătate cu curtea Judecătorei Bălți, sediul din or. Fălești [13].

Infracțiunile săvârșite de condamnați în locurile de detenție influențează negativ situația operativă și starea de ordine stabilită în instituțiile penitenciare, fapt care face dificilă realizarea sarcinilor care stau în fața sistemului administrației penitenciare din RM. Toate aceste elemente creează o situație dificilă în relațiile personale între condamnați, duc la discreditarea și diminuarea încrederii condamnaților în funcționarea instituțiilor penitenciare.

La data 01.01.2017 numărul total al persoanelor private de libertate deținute în penitenciarele RM era de 7762 de persoane, dintre care 118 pentru infracțiuni excepțional de grave. La 01.01.2018 în instituțiile penitenciare s-au deținut 7635 de persoane, dintre care 6294 condamnați și 1341 de preveniți cu 127 de persoane mai puțin comparativ cu perioada 01.01.2017 (7762) [8].

Conform datelor statistice ale *Administrației Naționale a Penitenciarelor* la 01.10.2018 în sistemul administrației penitenciare s-au deținut 7156 de persoane față de 7635 cât se dețineau la începutul lui 2018. Astfel, se constată o descreștere a numărului de deținuți cu 479 persoane [8].

Conform datelor statistice ale *Administrației Naționale a Penitenciarelor* la 01.01.2019 în sistemul administrației penitenciare s-au deținut 5725 de persoane condamnate [8].

La 31 decembrie 2019, în sistemul penitenciar se dețineau 6716 persoane față de 6990 ce se dețineau în perioada analogică a anului 2018. Astfel, se constată o descreștere a numărului de deținuți cu 274 persoane, ce constituie o scădere de 3,92%. Numărul total al persoanelor private de libertate în perioada anului 2019 era constituită din: condamnați - 5598 (în anul 2018-5725 deținuți), ce constituie o descreștere cu 2,22%, preveniți - 1114 (în anul 2018 - 1261 deținuți), ce constituie o descreștere cu 11,66%, femei - 406 (în anul 2018 - 448 deținuți), ce constituie o descreștere cu 9,38%, minori (băieți/fete) - 55/2 (în anul 2018 - 67/4 deținuți), ce constituie o descreștere cu 19,72% [8]. Conform datelor statistice ale *Administrației Naționale a Penitenciarelor* la 01.04.2020 în sistemul administrației penitenciare s-au deținut 5597 de persoane condamnate, dintre care 350 de femei și 41 de minori [8].

În prezent necesitatea prevenirii și combaterii criminalității penitenciare este din ce în ce mai mare, atât din cauza latenței înalte acestei forme de criminalitate, numărului mare de persoanele deținute în penitenciarele din RM, cât și a modificărilor legislative permanente. Drept urmare importanța prevenirii și combaterii criminalității penitenciare este incontestabilă. Astfel, doar pe parcursul a 9 luni al anului 2018, au fost înregistrate 211 de fapte ilicite în mediul penitenciar [8]. În urma desfășurării activității speciale de investigații la compartimentul prevenirii acțiunilor ilicite din partea deținuților în instituțiile penitenciare, în anul 2019, s-a înregistrat comiterea a 453 fapte ilicite [8].

Observăm că numărului de deținuți rămâne a fi unul mare chiar dacă se constată o mică descreștere ce ne determină să concluzionăm că nivelul criminalității penitenciare va putea fi în creștere. Este regretabil că RM a fost condamnată la CEDO în mai multe cauze ce vizează condițiile de detenție în penitenciare, acestea fiind recunoscute de înalta Curte ca fiind inadecvate în contextul prevederilor Convenției. Nu poate fi negat nici faptul că *Penitenciarul nr. 13*, fiind unul dintre cele mai vechi, figurează în majoritatea cauzelor pierdute la CEDO, vizând condițiile de detenție.

Astăzi, în condiții de totală austeritate, conducerea sistemului administrației penitenciare trebuie să facă eforturi pentru redresarea situației și pentru crearea unor condiții de întreținere a deținuților corespunzătoare standardelor europene.

Infrațiunile săvârșite de condamnați în locurile de detenție pot fi clasificate după mai multe criterii, și anume: după gradul prejudiciabil - în ușoare, mai puțin grave, deosebit de grave și excepțional de grave; după forma de vinovăție - infrațiuni săvârșite din intenție și din imprudență; după obiectul de atentare și motivele de săvârșire - infrațiuni împotriva ordinii de executare a pedepselor, infrațiuni violente, de profit; după semnele social-demografice - infrațiuni săvârșite de bărbați, femei și persoane minore; conform semnelor cu caracter juridic - infrațiuni prevăzute de diferite capitole din *Codul penal al RM* [2, p. 316].

Conform raportului de bilanț al activității sistemului administrației penitenciare pentru 09 luni ale anului 2018 cu referire la gravitatea infrațiunilor, menționăm că 2617 persoane erau condamnate pentru infrațiuni grave. Comparativ cu perioada similară a anului 2017, se remarcă o diminuare cu 346 persoane. Un număr de 1974 persoane sunt deținute pentru infrațiuni deosebit de grave, indicator în descreștere cu 1075 persoane față de perioada analogică a anului

2017. Indicatorii statistici pentru infracțiunile mai puțin grave au înregistrat o creștere cu 415 persoane și o descreștere cu 33 persoane pentru infracțiunile ușoare, în comparație cu perioada analogică a anului 2017. Totodată, indicatorul statistic privind infracțiunile excepțional de grave, s-a majorat cu 127 persoane [8]. Divizând persoanele aflate în detenție după gravitatea infracțiunilor în anul 2019, în fruntea clasamentului, cu un număr de 2404 persoane (pentru comparație: în anul 2018 - 2486 persoane), ce constituie 42,94% din numărul total de condamnați, se află persoanele condamnate pentru infracțiunile grave. Pe când în perioada analogică a anului 2018 în fruntea clasamentului erau infracțiunile deosebit de grave.

Pe locul secund cu un număr de 1633 (în 2018 - 1842) persoane ispășesc pedeapsa cu închisoare pentru infracțiuni deosebit de grave, ce constituie 29,17% din numărul total de condamnați, care față de perioada analogică a anului 2018, au prezentat o descreștere a indicatorului statistic cu 209 persoane. Pentru infracțiunile mai puțin grave și ușoare, indicatorii statistici au înregistrat o descreștere cu 155 persoane condamnate pentru infracțiuni mai puțin grave (793 condamnări – 2019 și 948 condamnări - 2018) și o descreștere cu 92 persoane condamnate pentru infracțiuni ușoare (99 condamnări - 2019 și 191 condamnări - 2018), în comparație cu perioada similară a anului 2018.

Cât ține de infracțiunile excepțional de grave, cifra s-a majorat cu 411 (669 condamnări – 2019, 258 condamnări – 2018, 123 condamnări - 2017) [8].

În opinia lui A. Mariș și I.-C. Zeca, cunoașterea criminalității în instituțiile penitenciare, ca fenomen social, trebuie să cuprindă cunoașterea structurii ei, cunoașterea părților componente, a categoriilor de crime [14, p. 63]. O bună parte din infracțiunile săvârșite de către condamnați sunt specifice pentru această categorie de infractori, deoarece sunt comise în timpul executării pedepsei. Din această categorie fac parte următoarele infracțiuni: evadarea din locurile de deținere (art. 317 CP al RM); înlesnirea evadării (art. 318 CP al RM); eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoarea (art. 319 CP al RM); nesupunerea prin violență a cerințelor administrației penitenciare (art. 321 CP al R.M.); transmiterea ilegală a unor obiecte interzise persoanelor deținute în penitenciare (art. 322 CP al RM); acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor (art. 286 CP al RM), infracțiuni legate de droguri, etc.

Doar o privire generală atestă că circa 90% din numărul de infracțiuni săvârșite în instituțiile penitenciare îl constituie 9-11 tipuri de infracțiuni, ele formând, de fapt, nucleul, baza criminalității penitenciare [9, p. 33]. Structura criminalității penitenciare poate fi elucidată în baza datelor statistice din ultimii ani: furturi, omoruri intenționate, evadări din locuri de deținere; tentative de evadări, păstrarea ilegală a armei de foc, infracțiuni legate de circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a precursorilor [1, p. 316]. Exemplu din practica judiciară - *X. a fost condamnat conform alin. 1 art. 217⁵ CP RM. În fapt, la 26.05.2017 în jurul orelor 15:20, în celula nr.12 a blocului 1 din Penitenciarul Nr. 11 Bălți, au fost depistate consecințe ale consumului de droguri și anume marijuana, fapt confirmat prin procesul-verbal nr. 447 din 26.05.2017* [12].

Din totalul infracțiunilor înregistrate în instituțiile penitenciare, în 70,3% au fost intentate cauze penale împotriva condamnaților porniți pe calea corectării; în 15,8% împotriva condamnaților care au săvârșit infracțiuni din intenție; în 4,7% împotriva condamnaților care au comis infracțiuni din imprudență. Conform statisticii penitenciare, circa 68,1% din infracțiuni au fost săvârșite în celulele condamnaților, 29,1% la locul de muncă, 2,5% în izolatoarele de detenție. Tot în acest context mai putem menționa că circa 82,7% din infracțiunile de acest gen au fost comise între orele 6⁰⁰ și 18⁰⁰; 10,9% între 18⁰⁰ și 23⁰⁰; 6,4% între 23⁰⁰ și 6⁰⁰. În zilele

lucrătoare au fost comise circa 94,1% din infracțiuni, iar în cele de odihnă 5,9%. În anul 2004, în locurile de detenție, coeficientul criminalității calculat la o mie de condamnați constituia 4,6; în 2005 - 3,3; în 2006 - 3,4; în 2007 - 3,2; în 2008 - 2,6; în 2009 - 2,5 [1, p. 317].

În lumina celor prezentate putem releva următoarele concluzii: starea criminogenă este mai ridicată în penitenciarele de tip închis. Ponderea infracțiunilor săvârșite în aceste locuri în anul 2008 era de 40,4%, iar în 2009 - 41,5%; în structura criminalității penitenciare cele mai frecvente infracțiuni sunt de tipul: nesupunerea prin violență a cerințelor administrației penitenciare, evadările din locurile de detenție, infracțiunile ce implică aplicarea violenței etc; infracțiunile sunt în fond săvârșite de violatorii frauduloși ai regimului, care stau la evidența profilactică.

Este o realitate incontestabilă că în condițiile actuale anumite componente ale subculturii în locurile de deținere sunt supuse treptat unor schimbări esențiale. În primul plan, apar acele forme și principii de organizare, care sunt orientate spre desfășurarea activităților ilegale bine camuflate, realizate în scopul obținerii veniturilor materiale. Formațiunile criminale din instituțiile penitenciare aleg din rândul condamnaților potențialele ținte ale atentatelor criminale. În acest sens, o parte din condamnați sunt coparticipanți ai activităților infracționale, iar alții devin victime ale infracțiunilor. Prin urmare, apar diverse conflicte între diferite grupări criminale.

Criminalitatea penitenciară este caracterizată de anumite particularități specifice, care o deosebesc de alte genuri de criminalitate. Acestea sunt determinate, pe de o parte, de legăturile formale și reformate existente între condamnați, iar pe de altă parte, de relațiile existente între aceștia și administrația instituțiilor penitenciare. Trăsătura definitorie a acestui tip de criminalitate, rezidă în faptul, că infracțiunile ce o compun împiedică activitatea normală a instituțiilor de executare a pedepselor penale, creează perturbații în implementarea procesului de resocializare a condamnaților, creează sentimentul de neîncredere față de instituțiile penitenciare și colaboratorii acestora.

Criminalitatea penitenciară mai este, în același timp, un gen de criminalitate căreia îi este caracteristic un nivel înalt de latență. Infracțiunile săvârșite în penitenciare se caracterizează și printr-un nivel de latență sporită. Un anumit număr din aceste infracțiuni, din motive obiective sau subiective, nu sunt reflectate în statistica oficială. O parte din faptele infracționale nu se aduc la cunoștința organelor de drept, deoarece victimele nu sesizează despre acest fapt organele competente, în timp ce altele sunt tănuite de către administrația instituțiilor penitenciare, continuând să se afle sub imperiul unui sistem perimat de aprecierea indicilor eficienței activității ei, conform căruia, cu cât mai multe infracțiuni sunt înregistrate, cu atât mai scăzut este nivelul de apreciere a muncii. Toate acestea au ca efect reflectarea statistică denaturată a stării fenomenului infracțional din instituțiile penitenciare. La rândul său, existența „cifrei negre” (latentității) a criminalității (inclusiv a celei penitenciare) generează un șir de consecințe negative: este denaturată imaginea dimensiunilor și structurii reale a criminalității, a volumului și caracterului prejudiciilor cauzate cetățenilor, organizațiilor și societății în ansamblu; se împiedică relevarea circumstanțelor care favorizează comiterea infracțiunilor; nu este respectat principiul inevitabilității pedepsei, ceea ce creează cetățenilor cu comportament instabil, precum și infractorilor, opinia precum că nu va fi pedepsit dacă va comite infracțiuni; este limitată posibilitatea de a pronostica criminalitatea și a elabora măsuri eficiente de prevenire și combatere a acesteia [4, p. 158]. Sub acest aspect, criminalitatea penitenciară latentă poate avea două varietăți: 1) naturală, o formează acea parte a criminalității penitenciare care, datorită

particularităților social-juridice caracteristice acesteia, nu poate fi descoperită de administrația instituțiilor penitenciare; 2) artificială, este determinată de acel compartiment al criminalității în instituțiile penitenciare care este cunoscut și acoperit de administrația penitenciară [6].

Prezența criminalității latente în locurile de deținere constituie un fenomen deosebit de periculos, deoarece acesta cauzează o daună colosală implementării procesului de resocializare a condamnaților, încalcă principiul inevitabilității pedepsei, încurajează săvârșirea de noi infracțiuni, generează sentimentul de neîncredere a condamnaților față de structurile administrației penitenciare. Din aceste rațiuni lupta împotriva acestui tip de criminalitate este deosebit de importantă. În special, se face necesară contrapunerea statisticii penale cu statistica contravențiilor și a altor ilegalități săvârșite de condamnați. Dacă, spre exemplu, sunt semnalate tendințe de reducere a vătămarilor integrității corporale condamnabile penal, iar cele administrative, legate de maltratarea fizică sau psihică a condamnaților se află în creștere, putem considera că a avut loc o majorare a criminalității latente în acest domeniu. O metodă efectivă de depistare a părții latente a acestei criminalități ar constitui o recăutare minuțioasă a plângerilor, cererilor și informațiilor despre săvârșirea diferitor fapte ilegale de către condamnați.

În condițiile în care infracțiunea este un eveniment, criminalitatea constituie un fenomen social, care manifestă o anumită tendință, crescătoare sau descrescătoare, determinată de regularitatea sau stabilitatea frecvențelor în comiterea infracțiunilor. Criminalitatea, fiind astfel legată de societate, a existat și va exista întotdeauna, motiv pentru care, în opinia specialiștilor este o utopie a ne gândi la stărpirea absolută a criminalității, tot ceea ce putem face este ca s-o reducem și s-o împlânzim [7].

Reieșind din definiția criminalității generale, și relevând parametrii criminalității în instituțiile penitenciare, precum și în baza literaturii de specialitate ce abordează problema în cauză, criminalitatea penitenciară reprezintă în sine un fenomen social-juridic negativ, variabil din punct de vedere istoric, care este constituit dintr-o totalitate de infracțiuni săvârșite în instituțiile penitenciare sau în alte locuri publice sau private, de persoane care execută măsura preventivă arestul preventiv și condamnații la pedepse privative de libertate, într-o perioadă determinată de timp.

Bibliografie:

1. Bârgău, M. *Criminologie* (Curs universitar). Ed. a 2-a rev. și compl. Chișinău, 2010.
2. Carp, S. *Prevenirea criminalității penitenciare*. Chișinău, 2004.
3. Ciobanu, I. *Criminologie*. Chișinău, 2011.
4. Gladchi, Gh. *Criminologie generala*. Chișinău, 2001.
5. <http://criminology.md/index.php/ro/articole/143-criminologie-penitenciar-no-iunea-obiectul-i-scopul>.
6. <http://documents.tips/documents/criminalitatea-penitenciar.html>
7. http://www.ugb.ro/Juridica/Issue1RO/1_Crima_si_criminalitateaNitaRO.pdf
8. *Rapoarte privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anii 2017-2019*. <https://drive.google.com/file/d/0B3cDJ-pp652HaHpnaUkwOHRuem8/view>.
9. Lașcu, M.; Bujor, V. *Criminologie penitenciară*. În: Revista de Criminologie, Drept Penal și Criminalistica, nr. 3-4, 2004.
10. Manea, V. *Drept execuțional penal*. Chișinău, 2014.
11. Pop, O.; Neagu, Gh. *Criminologie generală*. Chișinău, 2005.
12. Sentința Judecătorei Bălți din 05.12.2017. Dosarul nr. 1-668/2017//jbl. instante. justice. md.
13. Sentința Judecătorei Bălți. Sediul Fălești din 14.08.2017. Dosarul nr. 1-132/17 (PIGD 09-1-11136-18072017)//jbl. instante. justice. md.
14. Zeca, I.; Mariș, A. *Tipuri de criminalitate penitenciară*. În: Analele Academiei de Studii Economice a Moldovei: Ed. a 10-a. Chișinău: ASEM, 2012.
15. Карпец, И.И. *Преступность: иллюзии и реальность*. Москва, 1992.
16. *Криминология*. Под ред. Долговой А.И. Москва, 1999.
17. Шиханцов, Г.Г. *Криминология*. Москва, 2001.